

معرفی موزه

موزه جایگاهی است برای شناخت، گردآوری، مرمت، نگهداری، مطالعه و نمایش آثار دوران گذشته، در زمینه های فرهنگ و تمدن، علم، صنایع و فنون، به شیوه ای علمی و فنی، که تحول، تطور و پیشرفت، یا افول و انحطاط اقوام و ملل را می نمایاند.

عملکرد موزه ها چنین بیان می گردد:

با نشان دادن ارزش های نهفته و کاربرد (فونکسیون) های آشکار و پنهان اشیا یی که صورت جسمانی دارند. فرهنگ پایدار یا غیر مادی آن معرفت، شناخت و دانش است که در پس همین صورت های مادی نهفته است و سیستمی است از ارزش ها که توسط نسل های متوالی بشر گرامی داشته شده و به عنوان میراث فرهنگی غیر مادی به زمانه ی ما رسیده است این معرفت و دانش، به شکل های گوناگون در اشیاء موزه ای بروز می کند و جلوه می نماید. مانند مواردی از قبیل:

- ۱- در ماهیت باور و اعتقاد و افسانه و اسطوره - در اشیا یی مقدس و نمادین.
- ۲- در ماهیت فن و دانش فنی، به عنوان جان مایه کارایی و سپس کاربردی و کارکرد ابزارها و وسایل کار و زندگی.
- ۳- در ماهیت و جاذبه هنری برای اشیا یی که مقولات و صورت های گوناگون هنر در آنها پدید می آیند.
- ۴- در دانش شناخت کیفیت جسم انسان که اشیاء مربوط به کارهای سنتی پزشکی را معنا می بخشد.
- ۵- در قانون های نانوشته (سنت ها) که به صورت اسناد مکتوب مالکیت و حقوق متقابل افراد و گروه ها عینیت و تجسم پیدا می کند.

ب) با ارائه صورت های رفتاری فرهنگ مثل رسوم مختلف، بازی، زبان و گویش، هنرهای رفتاری مثل نمایش و موسیقی و... که با شیوه هایی همچون ایجاد صحنه ها، استفاده از اشیا یی نمادین در مورد رسم ها و انواع مراسم و استفاده از وسایل در مورد بازی ها، ورزش ها و استفاده اروسایل صوتی و تصویری در موارد گوناگون انجام می گیرد.

ریشه شناسی واژه موزه:

موزه، یک واژه هند و اروپایی هلنی تبار است.^۱ صورت هلنی آن «توموسیون» است. ریشه واژه ی «موزه» از لغت

یونانی

(موزین - Mousein) به معنای مقر زندگی موز (mouse) الهه هنر و صنایع در اساطیر یونان باستان اقتباس شده است و در زبان انگلیسی تلفظ میوزیم (museum) و در زبان فرانسه موزه (Musée) را به خود گرفته است.^۲

اهداف موزه:

- ۱- نگهداری آثار گذشتگان و نمایش و انتقال آنها به آیندگان.
- ۲- ارزیابی و قیاس میان پدیدارهای تاریخی، علمی، فنی، صنعتی و هنری گذشته.
- ۳- ایجاد و تقویت تفاهم میان ملل و اقوام.
- ۴- شناخت و نمایش سهم اقوام و ملل در فرهنگ و تمدن جهانی.
- ۵- اعتلاء و بهبود میزان دانش محصلان، دانشجویان، پژوهشگران، سالمندان و گروه های دیگر.
- ۶- جلب توجه و ایجاد و انگیزه تحقیق در مسائل مختلف علمی، فرهنگی. هنری و کمک به انجام این پژوهش.
- ۷- جلوگیری از انهدام فرهنگ بومی و مانعی در برابر فرهنگ های سرگردان و نامأنوس.

معرفی ایکوم^۳ (ICOM):

ایکوم سازمانی غیردولتی و غیرانتفاعی و نمایان گر نقش موزه ها و حرفه موزه داری است. ایکوم در سال ۱۹۲۶ دفتر بین المللی موزه بود که به یاری جامعه ملل به وجود آمد و در سال ۱۹۴۷ به شورای بین المللی موزه ها تغییر نام داد. این سازمان تحت سرپرستی یونسکو بوده و موزه داری و فعالیت موزه داران را تحت ضوابطی سازمان داده و در سطح جهانی گسترش می دهد. ایکوم روابط نزدیکی از نظر همکاری و مشاوره با یونسکو، سازمان های ملی، منطقه ای و بین المللی دولتی در خصوص موزه ها و همچنین مقامات مسئول موزه و کارشناسان سایر سازمان ها دارد.

۱- موسیون به معنای اطلاق می شود که هم نیاثرگاه، هم پرستگاه یعنی مبدع موس بود. و دیگر سخن توموسیون (موزه) در آن دوره مکان مقدس یا معبدی بود و منسوب و متعلق به موز یا فرشته نام. (جستاری در فرهنگ، پدیده موزه و باستان شناسی، ملاعصای، حکمت ال، ص ۶۴).

۲ موزه داری، نیشی، نوشین دست، ص ۳.

اهداف ایکوم:

- ۱- حمایت از موزه ها و سازمان موزه ها ، تأسیس، تصویب ، حمایت از حرفه موزه داری.
- ۲- برقراری همکاری و کمک متقابل بین موزه ها و اعضای حرفه موزه داری در کشورها.
- ۳- تأکید بر اهمیت نقش موزه ها و حرفه موزه داری هر جامعه به منظور گسترش سطح شناخت و ارتقای میزان درک بیشتر از فرهنگ خودی.

مؤسسات زیر نیز بر اساس ایکوم موزه نامیده می‌شوند:

- ۱- محوطه و آثار و ابنیه طبیعی، باستان شناسی، نژاد شناسی و محوطه ها و آثار و ابنیه تاریخی که فعالیت های آنها در زمینه حفاظت، نگهداری، انتقال شواهد مادی مردمان گوناگون و محیط پیرامون آنها ماهیتی مشابه با فعالیت های موزه دارد.
- ۲- نهاد ها و مؤسساتی که مجموعه ها و گونه های نادر حیوانی و گیاهی را نگهداری و معرفی می کنند.
- ۳- مراکز علمی و افلاک نما (رصد خانه ها)
- ۴- تالارهای هنری غیر انتفاعی
- ۵- اماکن نگهداری گونه های طبیعی ، مؤسسات و نهادهای حفاظت و نگهداری و تالارهای نمایشگاهی وابسته به کتابخانه ها و مراکز بایگانی و پارک های طبیعی.
- ۶- تشکیلات ملی، منطقه ای و محلی موزه ای، دوایر دولتی که سرپرستی از موزه ها را مطابق تعریف ارائه شده در سطور بالا بر عهده دارند.
- ۷- نهادها و تشکیلات غیر انتفاعی که در زمینه موزها و موزه شناسی، فعالیت های تحقیقاتی آموزشی، تشکیلات مستند سازی و غیره انجام می دهند.
- ۸- مراکز فرهنگی و سایر نهادها که وظیفه آنها یاری رساندن، حفاظت، تداوم و مدیریت منابع میراث آشکار و پنهان (میراث زنده و فعالیت های خلاق دیجیتال) است.
- ۹- هر نهاد دیگری که شورای اجرایی ایکوم بر اساس اعلام نظر کمیته مشورتی آن را دارای برخی یا تمام خصوصیات یک موزه معرفی می کند و یا این که ابزارهای کافی جهت انجام تحقیقات در زمینه های موزه شناسی ، آموزش و تشکیلات را در اختیار موزه ها و کارکنان قرار می دهد.^۱

---

^۱ - ایکوم، مترجم: مصطفی زادگان، رضا مجله موزه.

نهادینه شدن موزه و تأسیس موزه های بزرگ جهان :

گشوده شدن مجموعه های خصوصی به روی مردم (سده ۱۷ و ۱۸م.) افکار جدید و تأثیرات اساسی را در زمینه های سیاسی، اقتصادی و اجتماعی در غرب پدید آورد. در این ایام مجموعه های خصوصی با نام «موزه» در اختیار عموم افراد جامعه قرار گرفت. در سال ۱۶۸۳ میلادی نخستین موزه ملی بر مبنای یک مجموعه خصوصی به نام موزه آشمولین (Ashmolean) در شهر آکسفورد انگلستان گشایش یافت.

در سال ۱۷۳۱ موزه دوبلین در ایرلند، که حدودی آثار باستانی، هنری، صنعتی و علمی بود گشایش یافت.

در سال ۱۷۵۰ م. اولین موزه واقعی جهان در قصر لوکزامبورگ احداث شد.

در سال ۱۷۵۳ موزه بریتانیا در لندن

در سال ۱۷۶۴ موزه ارمیتاژ در لنینگراد روسیه نخستین موزه قاره آسیا گشایش یافت.

در سال ۱۷۹۳ موزه لوور در پاریس و نخستین موزه در قاره آمریکا به نام موزه چارلستون درباره تاریخ طبیعی گشایش یافتند.

در سال ۱۸۱۸ موزه هند در شهر کلکته تأسیس شد که محتوای آن آثار علمی و صنعتی بود.

پیشینه موزه در ایران :

پیشینه موزه در ایران به سفرهای ناصرالدین شاه قاجار به اروپا و دیدن موزه های آن دیار و تصمیم او به ایجاد مشابه آن

در ارگ سلطنتی تهران و انتخاب نام «موزه» برای آن برمی گردد

اولین موزه در ایران در سال ۱۲۹۵ به نام «موزه ملی ایران» پایه گذاری و افتتاح شد. فهرست این موزه با عنوان نظامنامه و

کاتالوک موزه ملی در ایران در اسفند ماه همان سال در مطبوعه برادران باقرزاده در تهران با چاپ سربی چاپ شد که شامل

مقدمه، نظام نامه و مشخصات ۲۷۰ فقره آثار باستانی بود. این موزه در سال ۱۳۰۴ به تالار آیینه کاخ مسعود میرزا قاجار،

عمارت وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه (آموزش و پرورش بعد) واقع در خیابان اکباتان انتقال یافت.

در سال ۱۲۹۵ هـ. ق. وزارت معارف و صنایع مستظرفه موزه ملی ایران را تأسیس کرد. این موزه گویا در آغاز در یکی

از اتاق های مدرسه دارالفنون قرار داشته و بانی آن مرتضی قلی خان ممتاز الملک بوده است. پس از مدتی این مجموعه به

ساختمان مسعودیه و سپس با تأسیس موزه ایران باستان* (مجموعه آن شامل ۲۸۰ قلم شئی) به موزه تازه تأسیس انتقال

یافت.^۱

* این موزه نخستین موزه ملی در ایران است که خود مولود قانون جدید عتیقات مصوب ۱۳۰۹ هـ. ش است.

^۱ - موزه داری، ص ۱۰.

طبقه بندی موزه ها :

مناسب ترین شیوه برای طبقه بندی موزه ها بر اساس مجموعه ی موزه می باشد. موضوع مجموعه با آنکه از چه دیدگاهی به آثار تشکیل دهنده ی آن نگاه شود، مبنای طبقه بندی قرار می گیرد، زیرا ماهیت آثار و اندیشه های وابسته به آن است که اهداف و فعالیت های موزه را تعیین می کند. از این رو به طور کلی موزه ها را در سه گروه می توان قرار داد^۱ :

الف) موزه تاریخ

ب) موزه هنر

ج) موزه علوم (موزه ورزش در این رده قرار دارد که تنها به بیان کوتاه آن پرداخته می شود).

موزه علوم و فنون

(بیان عملکرد و ساختمان موزه)

عملکرد موزه های علوم کاملاً آموزشی است و فعالیت های آنها بسیار با ارزش گوناگون و در نقاط مختلف پراکنده است. اکثر این موزه ها دارای مجموعه های خاص برای برپایی نمایشگاه های سیار در نقاط دور دست و محروم هستند و برخی از این موزه ها نیز از طرح موسوم به (موزه اتوبوس) استفاده می کنند و یا مجموعه ی ساده علمی را به مدرسه هایی که فاقد آزمایشگاه می باشند ارسال داشته و برای مدت های مناسب به مؤسسات فرهنگی امانت می دهند.

ویژگی بارز موزه های علوم اولویت عنصر آموزشی و مشارکت و درگیری تعاملی بازدید کنند است، پس باید معماری آن ظرفی را اختیار کند که تمامی نظام موزه شناسی در آن استقرار یابد. لازم است معماری نسبت به اشیائی که در خود جای می دهد در مرتبه ی دوم اهمیت قرار گیرد. عنصر غالب در این موزه ها به مراتب بیشتر از خود شئی، بیان موزه ای، توالی منطقی زنجیره ی استدلالی و فرآیند برهانی است که هریک از اشیاء در معرض نمایش و متن کلی که کل نمایشگاه درصدد بیان آن است، می باشد

بر خلاف دنیای هنر، موادی که در این گونه موزه ها نمایش داده می شود در بسیاری موارد ارزش اقتصادی بالایی ندارد و اشیاء مورد نمایش بی همتا، هنری و غیر قابل جایگزین نیست، موزه های علمی اساساً از دو جهت پر می شوند :

۱- جهان طبیعی و آلی

۲- جهان صنعتی ساخته دست بشر.

به موازات این اشیاء تمامی توضیحات تأکیدگذار بر سیستم آموزشی فوق العاده اهمیت می یابد. به طوری که پلان ها، نمایشگاه ها، مجموعه ی عکس، نمودار، نمونه های زیستگاه های طبیعی، اسلاید، نمایش سمعی و بصری، بازی ها، دستگاه های

^۱ موزه داری، ص ۳۴.

نمایش مدل‌ها و کپی و اصول بنیادی تمامی بنا در یک فضای های کوچک که در آن بازدید کننده می تواند مستقیماً به تجربه یا آزمایش بعضی دستگاه‌ها در مورد نور، صدا مکانیک، اپتیک یا هر موضوع دیگری پردازد، وجود دارد.

یکی از ویژگی‌های آموزش از طریق موزه، یادگیری به سبک مشاهده است. یافته‌های روان‌شناسی یادگیری نشان می‌دهد که یادگیری از راه-مشاهده، پایدارتر و عمیق‌تر از سایر یادگیری‌هاست.

مجموعه‌های فرهنگی ابداع جدیدی نیست، به عنوان مثال در یونان و روم، سرآغاز کتابخانه، موزه و آکادمی در یک فضای واحد یافت می‌شد و سپس در یک گوشه از کتابخانه ی اسکندریه آکادمی ساخته شد که در آن دانشمندان برجسته ی آن زمان برای پیگیری مطالعات و فهم پدیده‌های طبیعی گرد می‌آمدند. نمونه‌هایی از این کتابخانه‌ها و موزه‌های بزرگ در یک ساختمان واحد، در سراسر تاریخ وجود دارد. به عنوان مثال «بریتیش میوزیم در لندن». در واقع از رنسانس تا عصر روشنگری کاملاً مرسوم بود که عتیقه‌ها، آثار هنری، کتاب‌ها و ابزارهای علمی در کنار هم در کاخ مجموعه قرار داشته باشند.

موزه‌های اواخر قرن بیستم باید وظایف بسیار متنوعی را ایفا می‌نمودند. این موزه‌ها علاوه بر فضای ویژه‌ی نمایش آثار هنری، نیازمند فضایی قابل توجه برای ذخیره‌سازی، نگهداری و مرمت اشیاء اند.

موزه‌ها بخشی از کلی‌گسترده هستند، مشتمل بر:

- بخش‌های نمایشگاهی شامل:

مجموعه‌های دائمی

مجموعه‌های موقت

- بخش اداری شامل:

مدیریت

قسمت‌های اداری

قسمت ارتباطات موزه

بخش‌های جانبی شامل:

۱- کتابخانه

۲- مرکز وسایل سمعی و بصری

۳- سالن‌های سخنرانی

۴- سالن تئاتر

۵- فضا‌هایی برای نمایشگاه‌های موقتی

۶- بنیادهای فرهنگی

۷- مراکز تحقیقاتی و مؤسسات آموزشی از قبیل مدارس هنر

موزه ورزش

مرکز مطالعات و موزه آکادمی ملی ورزشکاران

۸- قسمت اداری و مراکز مدیریت

۹- فروشگاه و دیگر فعالیت های تجاری

۱۰- رستوران

۱۱- فضای سبز